

Współpraca Wojsk Obrony Terytorialnej i Marynarki Wojennej RP na rzecz bezpieczeństwa morskiego państwa

Cooperation of the Territorial Defense Forces and the Polish Navy
for the maritime security of the state

Jakub Kufel

ORCID: 0000-0003-1679-7213

e-mail: j.kufel@umk.pl

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Instytut Nauk o Bezpieczeństwie

The Territorial Defense Force (TDF) is the youngest branch of the Polish Armed Forces. However, the aggressive Russian policy of recent years has made it necessary to think about defense in broader terms, including this type of formations in the security strategy. The growing importance of the Baltic Sea in the policy of Poland and the resulting development of the Polish Navy and fleet make it necessary to tighten cooperation between the formations. In the future, the TDF, as a dynamically developing military formation, could also play a greater role in terms of defending Polish maritime interests. This article indicates some areas of potential cooperation between the Polish Navy and the TDF.

Key words: Polish Navy, maritime security, Territorial Defence Force, national security

Wstęp

Współczesny system bezpieczeństwa międzynarodowego jest coraz bardziej chwiejny, a rosyjski atak na Ukrainę 24 lutego 2022 roku tylko uwypuklił zagrożenia i potwierdził kruchość światowego pokoju. W 2023 roku doszło do konfliktu w Afryce Zachodniej, a w październiku tego roku rozpoczął się kolejny krwawy konflikt na Bliskim Wschodzie. Polska w tym systemie jest również narażona na niebezpieczeństwa: nie tylko drogą lądową, ale również od strony Morza Bałtyckiego.

We wrześniu 2022 roku doszło do eksplozji na gazociągach Nord Stream 1 i Nord Stream 2. Wszystko wskazuje na celowe działanie i sabotaż ze strony rosyjskiej (Kardaś, Łoskot-Strachota, 2022; Lorenz, Zaręba, 2022). Sprawcy musieli więc poruszać się drogą morską. Podobnie w październiku tego samego roku, wkrótce po uszkodzeniu NS1 i NS2 doszło do tajemniczej usterki podmorskiego kabla energetycznego SwePol Link łączącego Polskę ze Szwecją (Andrzejewska, 2022). Awaria została szybko naprawiona, jednak pojawiły się pytania o jej prawdziwą przyczynę. Z kolei 8 października 2023 roku uszkodzeniu uległ estońsko-fiński gazociąg położony w Zatoce Fińskiej, a 17 października doszło do awarii podmorskiego kabla telekomunikacyjnego między Estonią a Szwecją. Samo uszkodzenie kabla miało miejsce poza wodami terytorialnymi i wyłączną strefą ekonomiczną obu państw, choć w pobliżu gazociągu, co nie może być dziełem przypadku (Jakóbiak, 2023).

Polska jako jedno z państw, które najaktywniej wspierało i wspiera Ukrainę na wojnie przeciwko Rosji, jest również narażone na akty sabotażu i dywersji. W celu przeciwdziałania zagrożeniom konieczna jest rozbudowa potencjału Marynarki Wojennej, a także współpraca MW z innymi jednostkami mundurowymi i służbami. Najmłodszym z pięciu rodzajów Sił Zbrojnych RP są Wojska Obrony Terytorialnej. 15 października 2023 roku odbyły się wybory parlamentarne i wciąż nie jest jasne, jakie będzie stanowisko władz państwowych dotyczące obronności morskiej państwa.

Problematyka współdziałania Wojsk Obrony Terytorialnej i Marynarki Wojennej Rzeczypospolitej Polskiej nie doczekała się dotąd odrębnego opracowania naukowego. Minęło zaledwie kilka lat od utworzenia WOT, a wybuch wojny na Ukrainie w lutym 2022 roku oraz ukraińskie doświadczenia z wykorzystaniem bliźniaczych jednostek spowodował, że ta formacja stała się ważnym komponentem obronności. Można również zakładać, że jej rola i znaczenie będą rosły. „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP” zakłada wzmocnienie potencjału Sił Zbrojnych w obszarze odstraszania oraz budowę zdolności państwa w zakresie ochrony i obrony interesów morskich,

w tym również budowę zdolności operacyjnych Marynarki Wojennej i wzmocnienie jej aktywnego udziału kształtowaniu polityki regionalnej oraz w ramach sojuszy (Strategia, 2020, ss. 18–19). Z kolei „Strategiczna koncepcja bezpieczeństwa morskiego Rzeczypospolitej Polskiej” zakłada zabezpieczenie i zapewnienie stabilnego i niezagrażonego rozwoju gospodarce morskiej, wykorzystania instytucji państwowych i podmiotów pozapaństwowych, budowania świadomości morskiej społeczeństwa w celu lepszego zrozumienia strategicznej wagi zabezpieczenia interesu morskiego Polski (Strategiczna koncepcja, 2017, *passim*).

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie analizy i oceny dotychczasowej działalności Wojsk Obrony Terytorialnej ze szczególnym uwzględnieniem współpracy z Marynarką Wojenną, a więc przeglądu wspólnych ćwiczeń, a także próba wyciągnięcia wniosków w kontekście miejsca WOT (w tym współpracy z Marynarką Wojenną w kontekście przyszłych wyzwań) w systemie obronności kraju. Problemem badawczym postawionym w pracy jest pytanie o rekomendacje dotyczące wspólnych działań między WOT i MW w obszarze bezpieczeństwa morskiego państwa. W artykule przeanalizowano najważniejsze zadania WOT oraz Marynarki Wojennej, wskazano przykłady współdziałania obu formacji oraz sformułowano wnioski dotyczące przyszłej współpracy na rzecz bezpieczeństwa morskiego państwa.

Wojska Obrony Terytorialnej – najmłodszy z rodzajów Sił Zbrojnych RP

Wojska Obrony Terytorialnej zostały utworzone 1 stycznia 2017 roku (Dz.U. 2016 poz. 2138). Są obecnie jednym z pięciu rodzajów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (obok Wojsk Lądowych, Marynarki Wojennej, Sił Powietrznych oraz Wojsk Specjalnych). Jedną z przyczyn decyzji o wprowadzeniu nowego rodzaju wojsk była agresywna polityka Federacji Rosyjskiej wobec Gruzji w 2008 roku i Ukrainy w 2014 roku. W związku z tym Ministerstwo Obrony Narodowej dokonało analizy stanu obronności państwa obejmujące m.in. podjęcie działań na rzecz modernizacji Sił Zbrojnych i odbudowy WOT. Na przełomie 2015 i 2016 roku przyjęto koncepcję utworzenia siedemnastu brygad Obrony Terytorialnej – po jednej w każdym województwie oraz dwie w województwie mazowieckim. Na poziomie krajowym miało funkcjonować dowództwo wojsk OT (Kajetanowicz J., 2016, s. 61). Należy dodać, że podobne formacje funkcjonują w niemal wszystkich państwach europejskich oraz w wielu państwach na świecie.

Także w polskiej rzeczywistości obrona terytorialna nie jest niczym nowym. Pewne jej elementy występowały nie tylko w okresie międzywojennym (gdy istniały jednostki obrony narodowej, choć niestety mało liczną, niezbyt skuteczną i wprowadzoną zbyt późno, by mogły osiągnąć zakładaną zdolność operacyjną), ale również w I Rzeczypospolitej. Podstawowym czynnikiem łączącym ideę tego rodzaju struktur było przygotowanie obywateli do umiejętności posługiwania się bronią, by w razie zagrożenia mogli uczestniczyć w obronie kraju. W okresie tzw. Polski Ludowej istniała również formacja Wojsk Obrony Terytorialnej Kraju (OTK) – były to jednostki, których formowanie rozpoczęto w 1963 roku jako siły układu wewnętrznego, a ich celem było wspieranie obrony państwa na wypadek zagrożenia, zabezpieczenie szlaków komunikacyjnych i innych ważnych obiektów, utrzymanie mostów, wsparcie wojsk PRL oraz Układu Warszawskiego. W ramach redukcji Sił Zbrojnych PRL w latach 1988–1990 OTK uległo rozformowaniu. Na temat funkcjonowania jednostek OT i ich współpracy z Marynarką Wojenną przed 1989 rokiem pisał Jerzy Będźmirowski. Zauważył on, że w strategii wojskowej obrona i ochrona wybrzeża stanowiła jedno z kluczowych zadań armii i państwa (Będźmirowski, 2021, s. 19–20).

Jednak współcześnie, jako być może bardziej adekwatny i odpowiadający współczesnym realiom przykład podaje się sposób funkcjonowania amerykańskiej Gwardii Narodowej, jako rodzaju milicji sprawnie posługującej się bronią (Załęski, 2019, s. 44–45). W tym ostatnim wypadku jako pozytywny przykład wskazuje się wsparcie Gwardii Narodowej w usuwaniu skutków huraganu, jaki nawiedził Nowy Orlean w 2005 roku, a więc w momencie, gdy istniejące służby nie były w stanie samodzielnie poradzić sobie ze zwalczaniem następstw jednej z największych tragedii naturalnych w dziejach Stanów Zjednoczonych (Załęski, 2019, s. 49).

Zadaniem WOT jest udział w realizacji zadań obrony militarnej na danym obszarze (wartością dodaną tej koncepcji jest fakt, że żołnierze z danego terenu najlepiej znają i rozumieją jego specyfikę oraz są najbardziej zainteresowani jego ochroną), a co za tym idzie – wytworzenie swego rodzaju więzi społecznych opartych na wspólnych wartościach i poczuciu odpowiedzialności za dobro wspólne. Jedną z idei WOT jest właśnie służba możliwie jak najbliższej swego miejsca zamieszkania. Kompetencje te mogą być również wykorzystywane do zwiadu, działań rozpoznawczych, w tym lokalizowania, zwalczania i likwidacji dywersji i działań dywersyjno-rozpoznawczych (Sokołowski, 2017, s. 254).

Dodatkowym czynnikiem cementującym wzajemne relacje i misję wobec społeczeństwa jest odwołanie do tradycji przedwojennych organizacji niepodległości-

wych. Zgodnie z założeniami na czas pokoju formacje WOT mają brać udział m.in. w likwidowaniu skutków katastrof i klęsk naturalnych, awarii ekologicznych i technologicznych, jak również obronie porządku publicznego (Kajetanowicz, 2016, s. 61; Horyń, 2019, s. 47). Wojska te będą mogły prowadzić działania obronne we współpracy z wojskami operacyjnymi oraz wojskami sojuszniczymi, prowadzić samodzielne działania przeciwko dywersji i przeciwko desantowi, a także odpowiadać za działania informacyjne. Wartością dodaną jest niewątpliwie relatywnie niski koszt, szybkość i skuteczność budowy bezpieczeństwa militarnego państwa (Wojska Obrony Terytorialnej, 2023). Tego rodzaju podejście nie jest niczym nowym we współczesnej koncepcji wojska, a w polskich warunkach motywowane jest dodatkowo potrzebą skutecznego i sprawnego przeciwdziałania destabilizacji ze strony Rosji. Należy bowiem pamiętać, że konsekwencje posunięć Rosji w Europie Wschodniej rzutują również na sytuację Polski oraz całej Europy.

Rozwój struktur WOT podzielono na etapy. W pierwszym, przewidywanym na rok 2016 powstały Brygady OT w województwach podlaskim, lubelskim i podkarpackim, w drugim – kolejne trzy brygady w województwach warmińsko-mazurskim i mazowieckim (2017 rok), w trzecim – siedem brygad w województwach: pomorskim, kujawsko-pomorskim, wielkopolskim, łódzkim, świętokrzyskim, śląskim i małopolskim (2018 rok) oraz w czwartym – w województwach zachodnich: zachodniopomorskim, lubuskim, dolnośląskim i opolskim (2014 rok). Przyjęto więc koncepcje stopniowej budowy i organizacji wojsk, poczynawszy od województw wschodnich po zachodnie (Klisz, 2017, s. 72–76). Siedzibami dowództw każdej z brygad będą stolice województw (w wypadku województwa mazowieckiego będą to Ciechanów i Radom).

Podstawową kwestią odróżniającą WOT od pozostałych rodzajów Sił Zbrojnych jest funkcjonowanie jej żołnierzy w normalnym życiu społecznym, tj. nie tworzą oni jednostek skoszarowanych, ale raz w miesiącu stawiają się na dwudniowe, weekendowe ćwiczenia. Na wypadek potrzeby (np. konieczności zwalczania różnego rodzaju kryzysów – od klęsk żywiołowych po przeciwdziałanie zamieszkom w ramach sterowanego z zewnątrz ataku hybrydowego, np. z udziałem imigrantów) mogą być wezwani do pełnienia służby (Sokołowski, 2017, s. 254).

W związku z agresją Rosji na Ukrainę Sejm RP uchwalił nową ustawę wprowadzającą szereg rozwiązań organizacyjnych i porządkujących funkcjonowanie polskiej armii (Dz.U. 2022 poz. 655, Dz.U. 2023 poz. 641 ze zm.). Wciąż powstają kolejne dokumenty oraz plany działań jednostek. Przykładowo w marcu 2023 roku szef MON zatwierdził Plan współpracy Wojsk Obrony Terytorialnej z organizacjami pozarządowymi.

wymi i innymi partnerami społecznymi na 2023 rok, obejmujący wszystkie brygady. Program ten skierowany jest do uczniów oddziału przygotowania wojskowego, certyfikowanych wojskowych klas mundurowych, klas mundurowych, ochotników, grup rekonstrukcji historycznej i innych. Poszczególne szkolenia realizowane są obecnie na obozach, zawodach, zajęciach, szkoleniach bojowych, manewrach poszukiwawczo-ratowniczych, poprzez udział w działaniach na rzecz pomocy kombatantom, a także uczestnictwo w obchodach rocznicowych, jako część realizacji misji podtrzymywania oraz upowszechniania tradycji i świadomości narodowej.

Można więc pokusić się o podsumowanie zadań piątego rodzaju Sił Zbrojnych RP. Adam Sokołowski wyróżnia cztery typy funkcji WOT, zależnie od czasu i warunków. Są to okresy pokoju, wojny, kryzysu i okupacji. W pierwszym wypadku podstawową rolą formacji jest funkcja odstrasżająca, a jednocześnie integrująca lokalną społeczność poprzez uświadamianie możliwych zagrożeń oraz budowanie pozytywnego wizerunku państwa jako silnego i sprawnego podmiotu na arenie międzynarodowej. Jeżeli uda się rozwinąć w pełni możliwości polskich Wojsk Obrony Terytorialnej z ich walorami obronnymi, Polska zyska dodatkowy argument w budowaniu wizerunku jako nowoczesnego państwa o sprawnej strukturze wojskowej.

Nie bez znaczenia pozostaje szczególna rola w obszarze odciążenia innych formacji w obliczu agresywnej postawy przeciwnika. Formacja ta musi być przygotowana do rozmaitych działań we współpracy innymi z administracją lokalną i władzami centralnymi. W wypadku otwartego konfliktu te zadania są dodatkowo poszerzone o aktywne wsparcie Sił Zbrojnych RP oraz wojsk NATO działających na terytorium Polski, w tym zwalczania przeciwnika, w tym desantu morskiego i powietrznego. Ściśle związana z tym jest sytuacja kryzysowa (można tu wymienić zarówno kryzysy militarne, jak i niemilitarne, a także terrorystyczne).

Ostatnią funkcją wymienioną przez Sokołowskiego jest sytuacja porażki, a więc przejście do działania w sytuacji okupacji. W tym wypadku WOT ma służyć jako formacja paraliżująca poczynania wroga w formie aktywnej, to znaczy zakładającej zniszczenie jego sił, kanałów logistycznych, aż po wyparcie go z polskiego terytorium. Jednocześnie formacja ta musi być gotowa do ochrony ludności cywilnej, majątku narodowego, a także struktur podziemnych władzy państwowej. Nieprzypadkowo więc dowództwo WOT często odwołuje się do etosu Armii Krajowej (Sokołowski, 2017, ss. 256–257).

Granica województwa pomorskiego z obwodem królewieckim liczy zaledwie 800 metrów. Niezależnie od tego, na terenie województwa rozlokowanych jest wiele obiektów o znaczeniu strategicznym, które nie tylko w wypadku otwartego

konfliktu zbrojnego, ale również w okresie pokoju, mogą być potencjalnym celem ataku. Stąd też 7 Pomorska Brygada OT stoi przed zadaniem przyjęcia ciosu ze wschodu, a nawet do współdziałania w zakresie działań przeciwdesantowych. Istnieje świadomość wykorzystania warunków geograficznych, jak choćby zalesienia po zachodniej stronie Wisły, które mogą zostać spożytkowane dla działań obronnych i stanowić dodatkowy walor w starciu z przeciwnikiem. Inną wartością jest układ terenów podmokłych na Żuławach, stąd też, jak podaje Krzysztof Rokiciński, uwarunkowania te pozwalają na „obronę opartą na korycie Wisły i Nogatu; kanalizowanie działań przeciwnika do przesmyków między jeziorami Pojezierza Pomorskiego oraz mokradłami; wykorzystanie przeszkód inżynierskich i fortyfikacji bazujących na wodach powierzchniowych oraz tworzenie obszarów zalewowych; prowadzenie działań regularnych i nieregularnych z wykorzystaniem obszarów leśnych” (Rokiciński, 2020, ss. 341–344). Podobnie w wypadku potencjalnego ataku od strony morza, gdy warunki naturalne, jak sugeruje Rokiciński, można zastosować według porządku: obrona na linii Nogatu i Wisły, prowadzenie działań nieregularnych (w przypadku zajęcia rejonu przez wroga), współpraca według zasad HNS (*Host Nation Support* – wsparcie przez gospodarza), a w ostatnim etapie – obrona przejść na linii Wisły i Nogatu (Rokiciński, 2020, ss. 343–344).

Proces formowania WOT wciąż trwa i według założeń po zakończeniu osiągnięcia gotowości bojowej przez każdą z siedemnastu brygad ma liczyć około 53 tys. żołnierzy, z czego 10 procent to żołnierze zawodowi, a pozostałych 90 procent stanowić będą ochotnicy (Michalak, 2020, s. 88). Zgodnie z założeniami, 7 Pomorska Brygada Obrony Terytorialnej została sformowana w 2018 roku, a jej pierwszym dowódcą został kmdr Tomasz Laskowski. W lutym 2019 Brygada otrzymała imię kpt. Adama Dedio, kapitana marynarki, powstańca warszawskiego, po wojnie torturowanego i zamordowanego przez komunistów (Kowalski, 2017, *passim*). Siedziba dowództwa Brygady mieści się w Gdańsku-Wrzeszczu przy ul. Słowackiego 5, na terenie dawnych koszar wojskowych.

Rekrutacja trwa w trybie ciągłym, a proces kilkunastodniowego, intensywnego szkolenia wieńczy uroczyste ślubowanie. W ciągu pięciu lat funkcjonowania, liczebność 7 Pomorskiej Brygady OT systematycznie się zwiększała. Jej docelowy stan liczebny wynosi 2,5 tys. osób, a według wypowiedzi medialnej samego dowódcy, w lutym 2023 roku w jej strukturach służyło już 1,7 tys. żołnierzy (Radio Gdańsk, 2023).

Marynarka Wojenna i jej zadania

Do najważniejszych zadań Marynarki Wojennej RP należy zaliczyć stanie na straży interesu państwa na obszarze morskim, ochrona i utrzymanie morskich tras komunikacyjnych państwa w przypadku kryzysu lub wojny oraz zapobieganie blokadzie morskiej kraju. W okresach pokoju Marynarka Wojenna wspiera działania Straży Granicznej na obszarze morskich wód terytorialnych i strefy ekonomicznej.

Interesy Rzeczypospolitej są związane z Bałtykiem, a ich zabezpieczenie to jedno z kluczowych obecnie zadań. Planowana jest rozbudowa Terminalu LNG w Świnoujściu, a także budowa terminalu kontenerowego również w Świnoujściu, co bez wątplenia przyczyni się do zabezpieczenia polskich potrzeb w zakresie pozyskiwania surowców nie tylko przez Polskę, ale również sąsiednie kraje. W Szczecinie funkcjonuje Terminal Gazu Płynnego, a w najbliższych latach Orlen planuje jego rozbudowę. Na terenie Portu Gdańsk funkcjonuje terminal przeładunku gazu płynnego (LPG), a w ciągu najbliższych lat ma tu powstać terminal pływający dla gazu LNG. W Gdańsku zlokalizowany jest też głębokowodny terminal kontenerowy Baltic Hub, który jest jednym z najszybciej rozwijających się terminali na świecie. To tylko niektóre ze strategicznych podmiotów kluczowych dla bezpieczeństwa ekonomicznego i energetycznego Polski, dlatego też nie dziwi, że w optyce polskiego rządu w ostatnich latach Marynarka Wojenna odgrywa coraz większą rolę.

Według autorów „Strategicznej koncepcji bezpieczeństwa morskiego Rzeczypospolitej Polskiej”: „flota wojenna to nie tylko siła militarna, ale też narzędzie uprawiania polityki przez państwo morskie, dążące do rozwoju i osiągające założone cele. Marynarka wojenna, dzięki swej wszechstronności, posiada naturalną łatwość budowania i podtrzymywania układów sojuszniczych leżących w sferze interesów całego państwa. Wykorzystując międzynarodowe prawa żeglugowe i wolności komunikacyjne, jej okręty są zdolne do manifestowania determinacji politycznej i militarnej oraz ochrony narodowych lub sojuszniczych morskich interesów bez formalnego naruszania terytorium potencjalnych adwersarzy. Siły morskie, a w szczególności marynarka wojenna, są współcześnie jedną z najbardziej akceptowalnych politycznie form obecności wojskowej. Wreszcie, marynarka wojenna sankcjonuje swoją rację bytu jako integralny i niezbędny komponent narodowej gospodarki morskiej” (Strategiczna koncepcja, 2017, s. 22). To spostrzeżenie jest punktem wyjścia do rozwoju potencjału MW jako nieodzownego

elementu budowania polskich *soft power* i *hard power*. Temu celowi służy ambitny plan rozbudowy floty Marynarki Wojennej, w tym kilka jego programów, wśród których wyróżnić należy „Orkę” oraz „Miecznika”.

Program „Orka” nie jest koncepcją nową w Marynarce Wojennej RP, od lat dyskutowano o wprowadzeniu do służby nowych okrętów podwodnych mających zastąpić wysłużone okręty (Kubiak i in., 2016, ss. 14–19). Obecnie na stanie MW znajduje się jeden posowiecki okręt podwodny ORP Orzeł typu Kilo, liczący już prawie 40 lat. Do 2021 roku eksploatowano jeszcze dwa były norweskie okręty typu Kobben.

Wybuch wojny na Ukrainie zdynamizował te działania i obecnie planuje się zakup trzech okrętów nowego typu, choć ze względu na skomplikowany wyłonienia dostawcy spośród oferentów, miną lata, nim nowe okręty wejdą do służby (Kamiński, 2023c). Pozytywnym aspektem rozwoju MW jest natomiast priorytetowy dla MON program „Miecznik” zakładający budowę trzech fregat. W sierpniu 2023 roku ruszyła budowa pierwszego okrętu, który ma być gotowy w 2026 roku.

W sierpniu 2024 roku mają być gotowe wszystkie trzy jednostki (włączając w to szkolenia, próby, pakiety logistyczne i środki bojowe). Zastosowano w tym wypadku harmonogram podobny do tego wykorzystanego w programie Kormoran II, w formule 1+2, czyli budowę prototypowego okrętu, a następnie dokonanie modyfikacji i korekt na dwóch kolejnych jednostkach w oparciu o przeprowadzone próby i badania kwalifikacyjne. Nie jest jednak wykluczone przyspieszenie programu o nawet trzy lata. Fregaty typu Miecznik będą miały wyporność 7000 ton, co oznacza niemal podwojenie wyporności względem dwóch fregat typu Olivier Hazard Perry służących w MW od ponad 20 lat (Nitka, 2022, ss. 68–70; Portal Morski, 2023). Same okręty mają mieć nazwy ORP Burza, ORP Wicher i ORP Huragan i trafić do Dywizjonu Okrętów Bojowych 3 Flotyli Okrętów im. Komandora Bolesława Romanowskiego w Gdyni (Kamiński, 2023a).

Należy również dodać, że pod koniec września Morski Oddział Straży Granicznej odebrał nowy patrolowiec o długości prawie 70 m i szerokości 11,5 m. Statek ma służyć do ochrony granic Unii Europejskiej na Morzu Bałtyckim, a także na Morzu Śródziemnym, gdy zajdzie taka potrzeba. Jednostka ta będzie pełnić zadania mające na celu wykrywanie nielegalnych prób przekroczenia morskiej granicy UE, przeciwdziałanie nielegalnej migracji, a także jest przystosowana do uczestnictwa w akcjach ratowniczych i humanitarnych (Szczepańska, 2023).

Współpraca między Wojskami Obrony Terytorialnej i Marynarką Wojenną

Współpraca między Wojskami Obrony Terytorialnej i Marynarką Wojenną jest w fazie początkowej, choć w zgodzie z zadaniami przydzielonymi poszczególnym brygadam WOT, szczególną rolę w tym obszarze odgrywają 14 Zachodniopomorska Brygada OT (14 ZBOT) oraz 7 Pomorska Brygada OT (7PBOT).

Jednym z elementów szkolenia 14 ZBOT jest udział w rokrocznych ćwiczeniach o kryptonimie „Wargacz”. W październiku 2020 roku po raz pierwszy we wspólnych manewrach 8 Flotylli Obrony Wybrzeża ze Świnoujścia o kryptonimie „Wargacz-20” uczestniczyli żołnierze 14 ZBOT, podczas których przeprowadzono operację załadunku i transportu żołnierzy i sprzętu Brygady na pokładzie okrętu transportowo-minowego ORP Kraków (Lewandowski, 2020). Rok później w analogicznych manewrach trenowano umiejętności zarówno na morzu, jak i na terenie portu wojennego w Świnoujściu, m.in. w zakresie załadunku samochodu ciężarowo-terenowego na pokład kutra transportowego, przerzutu jednostki OT drogą morską do innego portu, a także w zakresie procedur na pokładzie okrętu (Górka, 2021).

We wrześniu 2022 roku odbyły się ćwiczenia pod kryptonimem „Wargacz-22” prowadzone przez 8 Flotyllę Obrony Wybrzeża ze Świnoujścia, w ramach której 142. batalion lekkiej piechoty 14 Zachodniopomorskiej Brygady OT szkolił się wraz z jednostkami brzegowymi Flotylli m.in. w zakresie realizacji zadań wsparcia bojowego (Wojsko Polskie, 2022). Terytorialsi w czasie manewrów po raz pierwszy szkolili się w we wspólnych działaniach lądowych. Oficerowie zwracali uwagę na znaczenie tego rodzaju przedsięwzięć, a same oddziały WOT oceniali jako istotne dopełnienie zadań 8 FOW (ZBiAM, 2022).

W marcu i kwietniu 2023 roku odbyły się manewry o kryptonimie „Zalew-23”, w których udział wzięło 2,5 tys. żołnierzy wojsk lądowych, Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych, Marynarki Wojennej, Wojsk Obrony Terytorialnej, Policji, Straży Granicznej i sił sojuszników z Batalionowej Grupy Bojowej NATO z Orzysza. Trenowano wówczas reakcję na zagrożenia hybrydowe, a scenariusz manewrów zakładał odbicie z rąk „terrorystów” kanału żeglugowego prowadzącego przez obszar Mierzei Wiślanej. Te duże ćwiczenia zakładały współpracę różnych jednostek działających z lądu, powietrza i wody (Nitka, 2023; Nycz, 2023).

W maju 2023 przeprowadzono ćwiczenia taktyczno-specjalne „Renegade/Sarex-23” obejmujące przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym z powietrza i działania poszukiwawczo-ratownicze na lądzie i morzu. Głównym celem operacji

było testowanie systemu bezpieczeństwa kraju poprzez współpracę Sił Zbrojnych, w tym 14 ZBOT i jednostek pozamilitarnych w przeciwdziałaniu sytuacjom kryzysowym (Kamiński, 2023b).

Powyższe informacje wskazują, że Wojsko Polskie coraz częściej stawia na interoperacyjność, stawia na wypracowanie właściwej synergii pomiędzy poszczególnymi jednostkami, a coraz większą rolę w tych ćwiczeniach przeznacza się Wojskom Obrony Terytorialnej. Wspólnie prowadzone szkolenia pozwalają na zapoznanie się i zrozumienie specyfiki zadań i procedur obowiązujących w Marynarce Wojennej, a także zapoznanie się z infrastrukturą strategiczną znajdującą się na terenie działania danej brygady OT. Obecnie mają one charakter współdziałania w zakresie operacji ratowniczych, transportowych i logistycznych, jednak w przyszłości zakres ten będzie ulegał stopniowemu poszerzeniu.

Ze względu na szczególne znaczenie szlaków morskich dla polityki i gospodarki państw nordyckich, warto pokrótce przywołać kompetencje i obszary działalności obrony terytorialnej w tych krajach, istniejącej od lat czterdziestych. I tak szwedzka Hemvärnet – Nationella skyddsstyrkorna, obecnie licząca 22 tys. żołnierzy, wspiera działania w zakresie ochrony ważnych obiektów, w tym baz morskich przed atakami i sabotażem, jest ponadto uwzględniona w systemie zarządzania kryzysowego. Hemvärnet dysponuje również kompaniami morskimi i statkami bojowymi w celu prowadzenia poszukiwań, patroli, identyfikacji i neutralizacji min morskich (Grzela, 2017, s. 209), Z kolei norweska Gwardia Krajowa (Heimevernet) dzieli się na trzy komponenty, z czego komponent lądowy stanowi około 80% stanu osobowego, a morski i lotniczy – po około 10%. Na uwagę zasługuje też funkcjonowanie sił szybkiego reagowania, które są gotowe do działań w ciągu doby. Norwegowie szczególny nacisk kładą na to, by obrona terytorialna była rodzajem pośrednika między Siłami Zbrojnymi a społeczeństwem (Grzela, 2017, s. 212). Duńska Hjemmeværnet jest służbą nieodpłatną. Podobnie jak norweski odpowiednik, dzieli się na komponenty lądowy, lotniczy i morski. Ten ostatni wykorzystywany jest do nadzoru morskiego, patroli na duńskich wodach terytorialnych, ratownictwa czy kontroli zanieczyszczeń. Ze względów historycznych i geograficznych, najlepiej zorganizowana jest fińska obrona terytorialna. Tamtejsza doktryna zakłada obronę totalną, czyli zaangażowanie wszystkich sektorów i władz, a także cywilów do obrony państwa. Siły Terytorialne Finlandii (Maakuntajoukot) opierają się na przeszkolonych rezerwistach, jako że obowiązuje tam pobór wojskowy (Grzela, 2017, s. 218–219). Warto nadmienić, że wydarzenia ostatnich lat spowodowały, iż poszczególne oddziały OT coraz częściej biorą udział w manewrach międzynarodowych.

Pewien wzór mogą tu stanowić duńskie oddziały obrony terytorialnej we współpracy ze szwedzkimi terytorialsami, które w marcu 2023 roku na wyspie Bornholm przeprowadziły największe w historii dwudniowe ćwiczenia. Ich celem było przygotowanie do odparcia ataku rosyjskiego. Szef duńskiej Gwardii Terytorialnej (odpowiednik polskiego WOT) Ulrik Skytte zauważył, że znaczenie OT dla obronności kraju rośnie, podobnie jak świadomość społeczeństwa względem rosnących zagrożeń. Dlatego też lokalne oddziały miały okazję zapoznać się ze strategicznymi miejscami, w tym infrastrukturą portów i lotnisk na wyspie (Gospodarka Morska, 2023).

Wnioski

Rosnące zagrożenie atakami hybrydowymi powoduje konieczność stawiania na interoperacyjność, wypracowania właściwych procedur współdziałania różnych jednostek oraz wyspecjalizowania umiejętności w zakresie przeciwdziałania aktom sabotażu i skutecznego zwalczania wrogich działań. Charakter przeprowadzonych ćwiczeń w ostatnich latach pokazuje, że zarówno w zwalczaniu zagrożeń hybrydowych, jak i w czasie konwencjonalnych operacji konieczne jest zabezpieczenie poszczególnych obszarów, w tym ratownictwa i logistyki oraz aktywne wsparcie pozostałych rodzajów Sił Zbrojnych przez WOT. Niewątpliwie trafna decyzja o powierzeniu formowania sił Obrony Terytorialnej oficerom wywodzącym się z Wojsk Specjalnych stwarza szansę wykorzystania ich kompetencji w odpowiednim przygotowaniu żołnierzy WOT do przyszłych, nieszablonowych zadań.

Wciąż jednak brakuje wyrazistej polityki w zakresie obrony cywilnej i władze lokalne nie są przygotowane do tego, by stawić czoła dużym wyzwaniom. Na płaszczyźnie militarnej powinno dochodzić do systematycznego zacieśniania relacji i współpracy z pozostałymi rodzajami Sił Zbrojnych. Właściwym kierunkiem rozwoju polskiej OT mogłoby być oparcie się na wzorcach nordyckich, blisko osiemdziesięcioletniej ciągłości jej funkcjonowania. Należy też zasugerować wydzielenie się z WOT poszczególnych komponentów, czy też wyspecjalizowanych brygad odpowiedzialnych wyłącznie za zadania związane z bezpieczeństwem morskim i wsparciem Marynarki Wojennej. Wejście do służby kolejnych nowoczesnych okrętów w nadchodzących latach stanowić może przesłankę do prowadzenia specjalistycznych szkoleń wśród przyszłych członków lub organizatorów tego typu podzespołów WOT. Skuteczny sposób organizacji polskiej obrony terytorialnej w oparciu o doświadczenie Wojsk Specjalnych mogłoby znaleźć również przełożenie na obszary związane ze strategią bezpieczeństwa morskiego, m.in. poprzez włączenie w system szkolenia doświadczonych oficerów MW.

Wprowadzenie nowoczesnego patrolowca do służby w Straży Granicznej to ważny krok w rozwijaniu kompetencji w obszarze bezpieczeństwa strategicznego, ale nie zaspokaja on w pełni potrzeb polskich służb. Odpowiednio przeszkoleni żołnierze WOT mogliby również rozwijać swoje kompetencje poprzez służbę na jednostkach pływających tego typu, lub na jednostkach mniejszych, by w przyszłości mogły samodzielnie wykorzystywać niewielkie statki do realizacji zadań patrolowych i obserwacyjnych, przeciwdziałania aktom sabotażowym, a także ochrony infrastruktury krytycznej na dnie Bałtyku, czy też doraźnych działań ratowniczych.

Niebagatelną rolę w kolejnych latach musi odegrać polityka informacyjna kształtowana przez władze centralne i lokalne jako narzędzie budowy etosu WOT oraz zachęta skierowana do lokalnych społeczności, by były gotowe do współdziałania z armią w wypadku zagrożeń. Ważne jest, by ten rodzaj Sił Zbrojnych nie stał się przedmiotem gorszących sporów politycznych. W wypadku bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa ludności WOT będzie odgrywać rolę pomocniczą m.in. w procesie ewakuacji z obszarów dotkniętych konfliktem lub skażeniem biologicznym. Należy więc sądzić, że w niedalekiej przyszłości tego rodzaju ćwiczenia z aktywnym udziałem mieszkańców żyjących w pobliżu infrastruktury strategicznej i krytycznej również powinny być prowadzone na szeroką skalę. Zarówno władze lokalne, jak i dowództwo poszczególnych brygad OT powinno czerpać z doświadczeń państw sojuszniczych NATO i przygotowywać ludność do aktywnej współpracy z jednostkami OT.

Bibliografia

Akty normatywne i dokumenty

- Kubiak K., Ciastoń R., Cielma M., Darowska M., Smura T. (2016). *Program okrętów podwodnych nowego typu Orka – wyzwania i perspektywy dla Marynarki Wojennej RP*. Warszawa: Fundacja im. Kazimierza Pułaskiego.
- Plan współpracy Wojsk Obrony Terytorialnej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi na 2023 rok.* (2023). Zegrze: MON.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.* (2020). Warszawa: BBN.
- Strategiczna Koncepcja Bezpieczeństwa Morskiego Rzeczypospolitej Polskiej.* (2017). Warszawa: BBN.
- Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw.*
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny.*
- Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw.*

Opracowania

- Będźmirowski J. (2021). Jednostki Obrony Terytorialnej Marynarki Wojennej w systemie bezpieczeństwa morskiego Polski w okresie zimnej wojny. *Colloquium. Pedagogika – Nauki o Polityce i Administracji*, Nr 2(42), ss. 5–24.
- Grzela J. (2017). Obrona terytorialna w państwach nordyckich. *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Nr 3, ss. 207–223.
- Horyń W. (2019). Wojska obrony terytorialnej w czasie niemilitarnych zdarzeń nadzwyczajnych. *Kwartalnik Bellona*, Nr 1, ss. 42–52.
- Kajetanowicz J. (2016). Koncepcje i plany rozwoju wojsk obrony terytorialnej w Polsce po 1945 roku. *Ante Portas. Studia nad Bezpieczeństwem*, Nr 2, ss. 45–64.
- Klisz M. (2017). Utworzenie Wojsk Obrony Terytorialnej jako odpowiedź na nowe zagrożenia bezpieczeństwa państwa. *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Nr 3, ss. 63–78.
- Kowalski W. (2017). *Adam Dedio (1918–1947). Dobry syn*. Gdańsk: IPN.
- Michalak A. (2020). *Działania taktyczne wojsk obrony terytorialnej*. Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej.
- Nitka A. (2022). Drugi etap programu Miecznik rozpoczęty. *Wojsko i Technika*, Nr 4, ss. 68–71.
- Rokiciński K. (2020). *Wykorzystanie wód śródlądowych Polski w działaniach Wojsk Obrony Terytorialnej*. Gdynia: AMW.

- Sokołowski A. (2017). *Wojska Obrony Terytorialnej, stałe rozwiązanie na arenie międzynarodowej czy chwilowa moda rządzących*. W: J. Golinowski, S. Sadowski (red.), *Pomiędzy Mythos i Logos społecznej zmiany* (ss. 248-262), Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW.
- Załęski K. (2019). *Wojska Obrony Terytorialnej w systemie obronnym państwa*. W: K. Załęski, P. Polko (red.), *Bezpieczeństwo Polski w drugiej dekadzie XXI wieku. T. 2* (ss. 43-59). Dąbrowa Górnicza: Wyd. Akademia WSB.

Źródła internetowe

- Andrzejewska M. (2022). *Kabel ze Szwecji do Polski stał się kolejną ofiarą serii tajemniczych usterek na Bałtyku, ale już działa*. Pobrane z: <https://biznesalert.pl/swepol-link-kabel-polska-szwecja-usterka-awaria-sabotaz-nord-stream-1-nord-stream-2/> [dostęp 19.10.2023].
- Gospodarka Morska. (2023). *Na Bornholmie obrona terytorialna ćwiczy odparcie ataku ze strony Rosji*. Pobrane z: <https://www.gospodarkamorska.pl/na-bornholmie-obrona-terytorialna-cwiczy-odparcie-ataku-ze-strony-rosji-69651> [dostęp 12.10.2023].
- Górka M. (2021). *Terytorialsi na ćwiczeniu „Wargacz-21”*. Pobrane z: <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/686224/terytorialsi-na-cwiczeniu-wargacz-21> [dostęp 12.10.2023].
- Jakóbiak W. (2023). *Kolejne uderzenie w infrastrukturę krytyczną Estonii po wycieku Balticconnector szkodzi też Szwecji*. Pobrane z: <https://biznesalert.pl/kabel-estonia-finlandia-zniszczony-sabotaz-wyciek-balticconnector-statek-chiny-rosja-energetyka-gaz-bezpieczenstwo/> [dostęp 19.10.2023].
- Kamiński R. (2023). *Idzie Wicher nad polskie morze. Cięcie blach pod pierwszego „Miecznika” już za nami*. Pobrane z: <https://www.gospodarkamorska.pl/idzie-wicher-nad-polskie-morze-ciecie-blach-pod-pierwszego-miecznika-juz-za-nami-72994> [dostęp 12.10.2023].
- Kamiński R. (2023). *Morskie epizody podczas Renegade/Sarex-23*. Pobrane z: <https://www.gospodarkamorska.pl/morskie-epizody-podczas-renegadesarex-23-71121> [dostęp 12.10.2023].
- Kamiński R. (2023). *Okret podwodny programu „Orka”- co wiemy o potencjalnych oferentach?*. Pobrane z: <https://www.gospodarkamorska.pl/okret-podwodny-programu-orka-co-wiemy-o-potencjalnych-oferentach-72478> [dostęp 12.10.2023].

- Kardaś S., Łoskot-Strachota A. (2022). *Dyweryja na gazociągach Nord Stream 1 i Nord Stream 2*. Pobrane z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-29/dyweryja-na-gazociagach-nord-stream-1-i-nord-stream-2> [dostęp 19.10.2023].
- Lewandowski G. (2020). *Największe ćwiczenie 8FOW pk. WARGACZ-20*. Pobrane z: <https://www.wojsko-polskie.pl/dgrsz/articles/aktualnosci-w/2020-10-09m-najwieksze-cwiczenie-8fow-pk-wargacz-20/> [dostęp 12.10.2023].
- Lorenz W., Zaręba S. (2022). *Konsekwencje eksplozji rurociągów Nord Stream 1 i 2*. Pobrane z: <https://www.pism.pl/publikacje/konsekwencje-eksplozji-rurociagow-nord-stream-1-i-2> [dostęp 19.10.2023].
- Nitka A. (2023). *Ćwiczenia Zalew-23, czyli jak odbić z rąk „terrorystów” Mierzeję Wiślaną*. Pobrane z: <https://defence24.pl/polityka-obronna/cwiczenia-zalew-23-czyli-jak-odbic-z-rak-terrorystow-mierzeje-wislana-fotoreportaz> [dostęp: 13.10.2023].
- Nycz M. (2023). *Zalew-23. Ćwiczenia w rejonie Mierzei Wiślanej*. Pobrane z: https://www.rmfm24.pl/regiony/trojmiasto/news-zalew-23-cwiczenia-w-rejonie-mierzei-wislanej,nId,6722723#crp_state=1 [dostęp 13.10.2023].
- Portal Morski. (2023). *Program Miecznik. Ruszyła budowa pierwszej fregaty dla Marynarki Wojennej RP*. Pobrane z: <https://www.portalmorski.pl/wiadomosci/stocznie-statki/54000-program-miecznik-ruszy-la-budowa-pierwszej-fregaty-dla-marynarki-wojennej-rp> [dostęp 12.10.2023].
- Radio Gdańsk. (2023). *Pomorska Brygada Obrony Terytorialnej rośnie w siłę. Doceelowo ma służyć w niej 2,5 tys. żołnierzy*. Pobrane z: <https://radiogdansk.pl/audycje/gosc-dnia/2023/02/01/pomorska-brygada-obrony-terytorialnej-rosnie-w-sile-doceelowo-ma-sluzyc-w-niej-25-tysiaca-zolnierzy/> [dostęp 12.09.2023].
- Szczepańska E. (2023). *Najnowocześniejszy patrolowiec SG-301 odebrany*. Pobrane z: <https://strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/12343,Najnowocześniejszy-patrolowiec-SG-301-odebrany.html> [dostęp 19.10.2023].
- Wojska Obrony Terytorialnej. (2023). *Struktura i zadania*. Pobrane z: <https://terytorialsi.wp.mil.pl/faq/struktura-i-zadania> [dostęp 30.08.2023].
- Wojsko Polskie. (2023). *Zakończenie ćwiczenia pk. Wargacz-22, 8 Flotylla Obrony Wybrzeża im. Wiceadmirała Kazimierza Porębskiego*. Pobrane z: <https://www.wojsko-polskie.pl/8fow/articles/aktualnosci-w/zakonczenie-cwiczenia-pk-wargacz-22/> [dostęp 12.10.2023].
- ZBiAM (Zespół Badań i Analiz Militarnych). (2022). *Terytorialsi ćwiczyli z Marynarką Wojenną. Tym razem na ładzie*. Pobrane z: <https://zbiam.pl/terytorialsi-cwiczyli-z-marynarka-wojenna-tym-razem-na-ladzie/> [dostęp 12.10.2023].